

Euskal presoek eskubideen alde Parisen deitutako manifestaziora 15.000 lagun inguru joan ziren, Frantziako telebistaren arabera. Pankarta nagusia familia politiko ugaritako ordezkariak eraman zuten.

BAKEAREN ARTISAUAK

Bake prozesua Ipar Euskal Herrian

Denborarekin sendotu eta zabaldu den elkarlanaren gakoak

Bake prozesuaren aldarriak Ipar Euskal Herrian daukan sostengu zabalari xeheki begiratzuz gero, ohartzen gara sustrai bat baino gehiago dagoela oinarrian eta guztiak direla kontutan hartzekoak. 90eko hamarkadan hasi eta 2000ko hamarkadan sendotu egin dira abertzale eta abertzale ez direnen arteko elkarlanak, lurralde antolaketatik hasirik, geroz eta politikoagoak diren esparruetara hedatuz. Hamaika aldaketak ahalbidetu du gaur egun begibistakoa den elkarlanerako gaitasuna.

Jenofa Berhokoirigoin

@Jenofa_B

Kasik ohitzen hasiak gara gatazka politikoaren konponketaren aldarriak Ipar Euskal Herrian biltzen duen sostengu zabal eta anitzarekin. Euskal preso politikoen alde Parisen egindako manifestazioaren lehen lerroan plazaratu zen beste behin ere iazko abenduaren 9an: Frantziako Parlamentuan dauden Euskal Herriko diputatuak eta Lucien Bedbeder Ipar Euskal Herriko Auzapezen Biltzarreko presidentea hor ziren, besteak beste. Tendentzia politiko guztiak elkarren ondoan, abertzaleak eta ez-abertzaleak elkarren ondoan. Azken hamarkada honetan, horrela eramanak dira bake prozesuaren, ezagupen instituzionalaren edota hein txikiago batean euskararen ezagupenaren gaiak. Alta, batasun hau berria da eta berriki arte ezin irudikatua genuen. Batez ere gatazkaren konponketaren inguruan dagoen elkarlana. Aldaketa andana baten juntatzeak ekarri du begi bistan daukagun aldaketa potolo hau.

Bere burua frantziar errepublikanoztat daukan Max Brisson senatari eskuindarraren azalpenak interesgarriak dira egoera ulertzeko. 2001eko urriaren 17ko Aieteko Adierazpenak finkatu bide-orria gauzarazten dabilen gizonak, iraganean diskurtso jakobino baita anti-abertzalea ere zuelako. Hiru osagai identifikatzen ditu bilakaera azaltzerakoan: bat, norbera aldatzen da –“denborarekin ikasi dut, eztitu naiz”, “bilakaera pertsonal batek ekarri du oinarrian neukan jakobinismoa biziki ahuldu izana”–; bi, parekoa ere aldatzen da –“errespetuz diot, sentsazioa daukat beste batzuk ere bide egin dutela, demagun hautetsi edota militante abertzaleak Euskal Hirigune Elkargoan engaiatu izana, jakinda estatutu bereziko egitura bat dutela eskatzen”–; eta hiru, testuingurua aldatzen da –“Euskal Herrian giroa aldatu izanak ere dakar aldaketa”–. Hiru esparruak hein berean garrantzitsuak dira eta bakoitzak akuilatzen du bestea.

RAMUNTZO
GARBISU

Aiete biharamunak

Testuinguruari doakionez, izan aber-tzale ala ez, guztiak ados dira errateko Aieteko Bake Konferentzia behar-beharrezko elementu bat dela. Batez ere, hiru egun beranduago ETA erakundeak jakinarazten duen jarduera armatuaren behin-betiko bukaera. Historialaria eta EH Bai-ko hautetsi den Peio Etxeberri-Aintzartek honela dio: “ETAren erabakiak posible egiten die [abertzale ez direnei] bide hori gurekin [abertzaleekin] batera hartzea, jendartearen onarpen soziala errazkiago lortu dezakete testuinguru berri honetan».

Baina dena ez da Aieten hasten eta urriak 17 horretan Ipar Euskal Herritik egondako ordezkartza zabala da frogia. Elkarlan hori 2000ko hamarkadan hazitzen dela azaltzen du Anaiz Funosas Bake Bideako presidenteak: “Frantziako Estatua soilik ETAren aurkako borroka-

Aurore Martinen atxiloteta ere mugarria izan zen babesa zabaltzen jarraitzeko. Argazkian Euskal Herriko lehen herri harresia, eta arrakastatsua gainera, Poliziak ez baitzuen lortu Martin atxilotzea.

tik [Baltasar] Garzonen teoria aplikatze-ra pasa izanak krispazio handi bat sortu zuen jendartearen eta eragileen artean”. Ezker Abertzaleko Aurore Martinen aurkako euroagindua izan zen krispazioaren punta: “Aldaketa sakon bat hasi zen orduan, emazte bat bere ideia politikoengatik atxilotzea eta espaniaratzea ezin zuten asumitu”.

Isilpeko lan bat abiatu zuten orduan. Ulermen eta gogoeta prozesu batean abiatu ziren hainbat eragile, tartean zeudela ikuspegi abertzaletik oso urrun daudenak. “Jakirik eragile bakoitzak tenpus ezberdina daukala”, Funosasek zehazten du printzipioetariko bat izan

zutela bakoitzari bere iritzia bere erritmoan garatzen uztearena. “Fruitua on-tzen ari den momentu horretan heltzen da Aiete”. Talde informal hori publiko egiteko gogoia piztu zien Aieteko gertakizunak; laster egin zutena, Bake Bidea izendaturiko taldea plazaratuz. Gogoeta eta lanketa horietarik atera zen 2014ko urriaren 24ko Baionako adierazpen publikoa. Konponketaren aldeko konpromisoan urrats berri bat izan zuten adierazpen hori. Brissonek dioenez, hitz bakoitza taldean landu, eztabaidatu, adostu eta idatzi izanak egiten du honen gauzapearen alde dabilela.

Elkarrekin lanean aritzen ikasirik

Elkarlana beste esparru batzuetan garatzen hasia zen lehenagotik. 90. hamarkadan abiatzen diren lurralde antolaketari buruzko gogoetei heldu behar zaie gaur egun dagoen elkarlanarentzako

ahala ulertzeko. *Euskal Herria 2010* eta ondotik *Euskal Herria 2020* urraspideetan konkretuki gauzatu zen lanerako gaitasun hau. “Gure arteko bereizketak gaindituz, abertzale eta ez-abertzale baita ere ezkerre eta eskuinaren arteko bereizketen gainetik pasaz lan egiten genuen”, Brissonen hitzetan. Lurralde antolaketa eta garapen politika bat marrazteko gomendioak adosten zituzten, hortik aurrekontu bat zekarten lurralde hitzarmenak izenpetzeko (2000, 2008 eta 2015. urteetan). Etxeberri-Aintzarrek ohartarazten duenez, lurralde antolaketari buruzko “ariketa intelektual” zein “laboratorio” gisa begiratu behar zaiela urraspide horiei; “ofizialki, aldarrikapen instituzional berezirik gabeko” tresna gisa.

Hain zuzen, Euskal Herriak Parisi exijitu aitortza instituzionalari elkor jarraituz, Parisek planteaturiko deszen-

2017ko apirilaren 8ko ETaren armagabetzearen eta Euskal Herriko Laborantza Ganbararen aldeko borrokaren artean “lotura argia” ikusten du Jean-René Etxegarai.

tralizazio politikaren barne kokatzen dira. Urraspide hauetarik sortu ziren Garapen Kontseilua 1994an eta Haute-tsien Kontseilua 1995ean. Abertzaleei doakionez, guztiak ez ziren iritzi berekoak: batzuk, aurka ziren, autodeterminazioarako baliorik ez eta “tranpatzat” zituztelako tresna horiek; beste batzuk haatik, desmartxan sartzeko hautua egin zuten, asebetarik ez izan arren. Urtez urte, desadostasunak baretu egin ziren eta poliki-poliki abertzaleen arteko batasuna agertu zen gaiaren inguruan, batez ere, Euskal Lurralde Elkargoaren eskakizunarekin.

Bide ezberdinak erabiliz, ezagupen instituzionalaren gaia eramaten segitu

zuten ordea abertzaleek. Abertzaleen eremutik haratago hedatuz ari zen aldarria: 1999. urtean, alderdi eta ideologia politiko ezberdinetako ordezkariak izenpeturiko *Ehunen Deia*, euskal departamenduaren alde 12.000 lagun bildu zituen 1999ko urriak 9ko manifestazioa, 2002. urtean sorturiko Batera plataforma eta ondotik honek antolatutako herri galdeketa, manifestazio eta ekimen ezberdinak. “Gutxiengoarena zen aldarria gehiengoarena izatera bilakarazi du Baterak. Abertzaleak gehiengoan ziren plataforman, baina, beti jokatu izan dute errespetu handiz iritzi ezberdinak zituztenekiko. Bateraren indarra izan da”, dio Jean-René Etxegarai, Euskal Elkargoko presidenteari. Oroit gara nola euskal lurralde elkargoaren alde bozkatu zuen Hautetsien Kontseiluko gehiengo zabalak 2012an. Bide luzea egin izanaren frogak.

2017az geroztik, hiru lurraldeak batzen dituen Euskal Elkargoa dago osaturik. Egitura honek zuen funtsean, iazko irailak 23an, presoen alde Parisko manifestaziora deitzeko mozioa aho batez bozkatu. Egitura hori ETaren armagabetzean ere egon zen, Euskal Herriko hiru instituzioetarik bakarra: “Sentimentua neukan ezin genuela jendarte zibila bakarrik arriskua hartzen utzi, gure ardurak hartzeko beharra sentitu nuen”.

EHLG, ezin saihestua

Gaur egungo inplikazioa azaltzeko orduan, 2010ean burutu Euskal Herriko Laborantza Ganberaren auzia giltza erabakigarri gisa aurkezten du Etxegaraik. Apirilak 8ko armagabetzearen eta EHLGren aldeko borrokaren artean “lotura argia” ikusten du. Garaian, EHLGren presidente zen Mixel Berhokoirigoinen abokatua izan zen Etxegaraik. Orduak kontatu gabe, dohainik aritu zen defentsa lanetan. Orduan zituen hurbiletik ezagutu 2016ko abenduaren 16an Luhuson atxiloturiko Berhokoirigoin eta Txetx Etxeberri bake artisauak. Haien artean “konfiantza handia” dagoela dio. Baina, EHLGren eraginak bere pertsonatik haratago doazela dio: “Egun batez historialariek argira ekarriko dute Ipar Euskal Herrian buruturiko ekimen andana baten oinarrian dugula EHLG. Adibidez, Euskal Elkargoaren egintza fundatzailea dugu”. Azalpena emateko unean oroitarazten du nola Estatuaren ordezkari zen prefeta “zentralista, jakobino” baten aurka defenditu behar izan zuten, erabat politikoa zen borroka bat eramanez: “Aldarrikapen instituzional bat zen, laborantzaren sektorean eta balore zehatz batzuetan oinarriturik, baina, argi eta garbi, instituzionala zen borroka”. Auzia irabazi izanak ekarri garaipenaz gain, beste neurri bateko garaipena azpimarratzen du Etxegaraik: “Garaipen judizialaz gain, EHLGren lorpena izan da jendeen espirituak bereganatu izana, askori aldatu zaie errealitatea ikusteko moldea eta aurka genituen anitz gureganatu genituen”.

Jarrera aldaketak bi aldeetan

Elkarlana gauzatzeko aukera ezberdina egon arren, elkarrekin lanean ari zeko gaitasuna ukan behar da. Bidea egin da, jarrerak aldatu dira. Bilakaera hau aztertzeko unean, kontutan hartu

» MAX BRISSON, SENATARIA (ERREPUBLIKANOAK, ESKUINA):

“Bilakaera pertsonal batek ekarri du oinarrian neukan jakobinismoa biziki ahuldu izana”

» ANAIZ FUNOSAS: (BAKE BIDEAKO PRESIDENTEA)

“Frantziako Estatu Garzonen teoria aplikatzera pasa izanak krispazio handi bat sortu zuen jendartearen eta eragileen artean”

» JEAN-RENÉ ETXEGARAI (EUSKAL ELKARGOKO PRESIDENTEA):

“Garaipen judizialaz gain, EHLGren lorpena izan da jendeen espirituak bereganatu izana, askori aldatu zaie errealitatea ikusteko moldea”

beharreko elementutzat dauka ondokoa Etxeberri-Aintzartek: mugimendu abertzalearen pisua hauteskundeetan. Doi-doia 50 urte pasaño ditu mugimendu abertzaleak eta 35 bat urte hauteskundeetarako hautagaitza abertzaleak. 2000ko hamarkada hastapena arte emaitza xumeak lortu bazituzten ere, gaur egun hirugarren indarra eta gureka bigarren indarra da EH Bai. “Horrelako pisuarekin eragin politiko gehiago du mugimendu abertzaleak eta lerroak mugiarazten ditu, klase politikoa bere bide hertsitik desbideratzen hasiko da

ETaren desarmearen eguna, Euskal Herriko historian sartuko den eguna izango da. Lapurdiko, Behe Nafarroako eta Zuberoako gizarte zibila munduan aurrekaririk ez zuen desarme prozesuko protagonista izan zen.

BAKEAREN ARTISAUAK

eta hemengo eskaera batzuk integratu dituzte". Benetan sinesten dutelako ala interes pertsonalengatik, ezin argiki erran. Hala ere, urteak joan arau, erran daiteke hastapenean adierazpen soil izandakoa baino gehiago direla orain emandako urratsak. Gaur egun, gatazkaren konponketaren alde edota garaian, euskal lurralde elkargoaren alde egindako bilerak, manifestazioak, Frantziako Parlamentuan egindako hitzartzeak zein Pariseraingo bidaiak dira horren seinale.

Eskakizun bera badute ere, arrazoiak ezberdinak dituzte. Euskal lurralde elkargoaren aldarria da etsenplurik argiena. Abertzaleen iduriko, autodeterminazioaren bidean pauso berriak lortzeko tresna bat baldin bada, abertzale ez direnek Frantziaren baitan eraman beharreko deszentralizatorako urrats edota lurraldearen garapenerako tresna gisa ikusten dute. Hala eta guztiz ere, beti erraza ez bada ere, eskakizunaren lortzea lehenesten dute guztiek.

Mezu abertzalea ere aldatu dela dio historialariak. Oposizioko mugimendu frontala izandakoa, 90. hamarkadaz goiti, oposiziozkoa izateaz gain, "alternatiba proposamen" bilakatzen dela dio. Etxebizitzaren alorrean eramandako lana dute adibiderik argienetarikoa.

Norberak eta parekoak bere jarrera aldatu izana azpimarratzen du Brissonek. "Ez dut kontua pertsonalizatu nahi, naizen pertsona txikiak garrantzia gutxi duelako historia honetan. Baina, gogoan dut nola pegatinak baziren nire aurpegiarekin, ia arma baten jopunta banuela kopetan". Horrelako pegatinik ez da gehiago agertzen. Kontuan hartu beharra dago ez dela pertsonak miran hartzen dituen euskal talde armaturik egon eta horrek ere erraztu duela hurbilketa. Behin eta berriz entzundako "Enbata zikina" laidoa ere isildurik da, lehen urteetan militante abertzaleek jasotako hil mehatxuak edota ukabildakad ere ez dira gehiago eta esparru politikoan hautetsi abertzaleen ahotsa entzuna da. Jarrerak aldatu dira, bi aldeetan, eta horrek dakar bi aldeek elkarrekin lanean aritzeko duten irekidura.

Gero hurbilari begira, bi helburu argi dituzte: batetik, preso politikoaren egoerari begira aitzinamenduak lortzea eta bestetik, bake prozesuaren aldeko batasuna jendartean ere errotzen eta hedatzen segitzea. ■